

CUMHURİYET DÖNEMİ DÜŞÜNÜRLERİNDEN SABAHATTİN EYUBOĞLU'NDA FELSEFİ BAKIŞ

Seval Yinilmez Akagündüz* - Ümüt Akagündüz**

Karanlığı asıl yenen mavidir, güneş değil!
Güneş çekilip gittikten sonra bile mavi sabahlara kadar can çekişir karanlıkta.
(Sabahattin Eyuboğlu, Mavi ve Kara, 1958, s.1)

a. Sabahattin Eyuboğlu'nun Yaşam Hikâyesi

1 908'de Akçabat'ta doğan Sabahattin Eyuboğlu 1928'de öğretim üyesi yetiştirmek amacıyla açılan sınavı kazanarak Fransa'ya gider. Lyon, Dijon ve Sorbonne Üniversitelerinde sanat tarihi ve estetik dersleri alan düşünür, İngiliz Dili ve Edebiyatı üstüne incelemeler yaptıktan sonra 1933'te ülkeye dönüp İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde akademik kariyerine başlar. 1938'e kadar Milli Eğitim Bakanlığı müfettişliği, Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği yapan Eyuboğlu, 1939-1947 yılları arasında Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nde dersler verir. Enstitüler etkisizleştirilince Fransa'ya gönderilen düşünür 1950'de yurt dışından dönüp İstanbul Teknik Üniversitesi ile İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nda sanat tarihi dersleri vermeye başlar. 1933-1953 yılları arasında *Tan*, *İnsan*, *Yaprak*, *Varlık* ve *Akşam*'da yazıları çıkan Eyuboğlu için 1953 yılı bir dönüm noktası olur. Orhan Burian'ın vefatı sonrasında onun kurduğu *Yeni*

* Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi,

**Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Ufuklar dergisini Vedat Günyol ile birlikte çıkartmaya devam ederek karakterini bu dergiye yansıtır. 27 Mayıs'ın hemen sonrasında çıkartılan ve tarihimize 147'likler olarak geçen listeye dâhil olan Eyuboğlu bir süre sonra İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki görevine geri döner. Bu tarihten sonra düşünsel tavrı sertleşir ve bu sertleşme 1973'de ölene kadar iki kez yargılanmasına sebep olur. 1964'te Babeuf'un Devrim yazılarını çevirdiği gerekçesiyle Vedat Günyol ile beraber yargılanan Eyuboğlu, 1971'de ise Vedat Günyol, Magdi Rufer, Tilda Gökçeli ve Azra Erhat ile birlikte gizli bir örgüt kurmak suçlamasıyla mahkeme karşısına çıkar. Her iki yargılamada da aklanan yazar ikinci aklamının hemen sonrasında 1973'te vefat eder (Anday, 1973; Günyol, 1973; Necatigil, 1980; Rifat, 1999).

Pek çok denemesi, çevirileri ve belgeselleri olan Sabahattin Eyuboğlu'nun çalışmaları çeşitli oldukları kadar içerikçe de zengindirler. Denemeler,(1947), Oblomov (E. Güney ile 1945-49), Devlet (M.A. Cimcoz ile 1959), Moby Dick (M. Urgan ile 1960), Masallar (1960), Ermiş Antonius ve Şeytan (1968), Gargantua (A. Erhat ve V. Günyol ile 1973), Hesiodos Eseri ve Kaynakları (A. Erhat ile 1977) çevirilerinin bir kısmıyken, Mavi ve Kara (1961), Yunus Emre'ye Selam (1966), Sanat Üzerine Denemeler'de (1967), Yunus Emre (1971), Pir Sultan Abdal (ös. 1977), Köy Enstitüleri Üzerine (ös. 1979), Gökyüzü Mavi Kaldı (ös.1978), Bütün Yazılar-I (ös. 1981 der. Azra Erhat) kitaplarıdır. Bunların haricinde Hitit Güneşi (1956), Siyah Kalem (1958), Surname (1959), Anadolu Yolları (1959), Yaşamak İçin (1963), Nemrut Tanrıları (1964), Eski Antalya'nın Suları (1965), Ana Tanrıça (1966), Karagözün Dünyası (1972), Siyah Kalem (1973) adlı belgesel filmleri de bulunmaktadır.

Eyuboğlu'nun görüşlerini çözümlemeden önce belirtilmesi gereken bir başka noktaysa soy ismidir. Yazdığı metinlerde ismi Sabahattin Eyuboğlu olarak geçmekte, ama başkaları tarafından kaleme alınanlarda ise yer yer Sabahattin Eyüboğlu kullanılmaktadır. Eyuboğlu'nun süreli yayınlarda 1930'lu yıllarda yazdığı deneme ve eleştirilerinde ismini kullanımının Sabahattin Rahmi, Sabahattin Rahmi Eyuboğlu, Sabahattin Eyipoğlu ve Sabahattin Eyiboğlu olmak üzere dört farklı şekli bulunmaktadır.

b. Sabahattin Eyuboğlu'nun Eserlerinde Softalıktan Çağdaşlığa Yolculuk

Eyuboğlu, halkın içinden çıkmış bir insanın her ne olursa olsun halktan kopamayacağını, bir şekilde halkın malı olduğunu, bundan dolayı da halk ve yöneticiler, halk ve düşünürler, halk ve siyasetçiler arasında her zaman yoğun bir bağ olduğundan bahsetmektedir (Eyuboğlu, Halk, 1965, s. 5). Hatta Batı uygarlığının bilim ve sanatlara sahip çıkan, kilisenin öngörülerine inat kendi sesini, dilini, rengini savunan halk toplulukları sayesinde bugünkü şeklini aldığını belirten Eyuboğlu'na göre bu halkın gerçek uyanışının, yani Rönesans ile yeniden doğuşunun bir tür sembolüdür (Eyuboğlu, Halka Güven, 1963, s. 2). Biz haklarımız için savaşıyor körü körüne bağlılıklardan koparak ve toplumsal dinamiği kalıplaşmış kirli zihinleriyle bozanlarla mücadele ederek yeniden doğmak yerine, araçsallaşmış propagandalarıyla amaçlarına ulaşmaya çalışanların topluluklarına bürünmüştür. Bu bağlamda Eyuboğlu, toplumsal dinamiği bozan bazı yapılardan dolayı tarihimizden uzak kaldığımızı ve ikili ilişkilerimiz haricinde kendimize bile yabancılaştığımızı iddia ederek toplumsal dinamiği bozan bu yapının yıkıcı, bağınaz kafalarıyla softalardan kaynaklandığını savunmaktadır (Eyuboğlu, Bizim Anadolu, 1956, s. 3). Nitekim Eyuboğlu *Softalık* adlı denemesinde Softalar için şunları söylemektedir: “*Softalık bir düşünce, bir bilgi kanseri diye anlatılabilir. Yaşayan,*

gelişen bir organizmanın en işlek yerinde birden bir katılaşma, bir kabuklaşma. Varsın, olsun denir; aldırış edilmez. Ak beden üstünde kara bir ben gibi hoş da görünebilir. Derken kara ben başlar koca gövdeye ölüm ağlarını germeye, işleyeni durdurup, duranı işletmeye, bütün çürümelerin hızıyla varlığı sarmaya” (Eyuboğlu, Cevap-I(Soruyoruz Softalık), 1959, s. 122). Kısacası ilk başlarda toplumdaki bazı ufak değişiklikler önemsenmez, toplumun büyük uğraşlarla oluşturduğu kalıp ve normların kolay kolay değişmeyeceği özellikle vurgulanır, oysa o ufak değişiklikler zamanla tüm kalıp ve normları yerinden oynatabilecek bir arka plân hazırladığında bir bakarsınız ki çoğu şey değişimin ramağında beklemektedir. Elbette toplumsal yapı dinamik bir süreçten meydana gelmekte ve toplumun çarkları da devamlı değişmektedir, nitekim bu değişim kaçınılmaz ve bir bütünü oluşturan olmazsa olmazlardandır. Ancak değişim dendiğinde zihinlerde olumlu anlamda yani ileriye dönük bir gelişme algılanmaktadır, oysa toplumsal değişim ve yeni çarklar var olan yapıyı ilerletebileceği gibi kimi zaman geriye de sürüklemektedir. İşte Eyuboğlu’na göre softaların söz konusu hareketleri toplumu çağın gerisine itmek ve karartmaktan başka bir şey yapmamıştır.

O halde bu softalar Eyuboğlu’na göre toplumu bir anlamda propagandaya iterek cahillerin ellerine balta vererek, keyif için, para için yüzyıllık miraslarımızı yok etmişlerdir. Oysa Fatih Sultan Mehmet, “Bizans’tan bize kalan mozaikler için, onlar benim mücevherlerim” diyerek nasılda koruduğunu Bizim Anadolu adlı denemesinde vurgulamaktadır (Eyuboğlu, Bizim Anadolu, 1956, s. 755-756). Eyuboğlu, toplumun artık bağnazların kirli zihinlerinden uzaklaşarak kendi akıllarını kullanmaya gücü yeten, özgür düşünen bireylerden oluşmasının bir zorunluluk olduğunu ve özgür birey derken de anlatmak istediğinin, bütün kalıpları, altından da olsa bütün kafesleri, bütün yasakları yıkan düşünce biçimi olduğunu vurgulamaktadır (Eyuboğlu, Düşünce Özgürlüğü, 1965, s. 1). Hatta özgür düşünen bireylerin “*bütün akıllara başvuran, kendini beğenmeyen, durmadan gelişmek isteyen düşüncenin ta kendisi*” olduğunu da *Düşünce Özgürlüğü* adlı eserinde ifade etmiştir (Eyuboğlu, Düşünce Özgürlüğü, 1965, s. 2). Amaç özgür düşünen, klişeleri aşan bireyler yetiştirmektedir. (Eyuboğlu, 1938). Kısacası yeniyi aramaktadır, fakat yeni kendi deyimiyle bir köşe başında tesadüfen bulunmuyor ya da eskiyle yeniyi birbirinden ayırmakla da olmuyor, eskiyi aşmayı becerebilmektir asıl amaç, ancak bilmeden de bir şeyi aşamayacağımızın akıl, mantık, sabır çerçevesinde farkında olmaktır (Eyuboğlu, Gerçek Yenilik, 1997, s. 154). Tüm bunları yapacak özgür halka ve özgür yöneticilere ihtiyaç vardır. O halde yapılması gereken politika madrabazlarından kurtularak uyanık, ilerici, görgülü, namuslu ve en önemlisi özgür bireylerden oluşan bir azınlık tarafından yönetilebilmektir. Eyuboğlu *Demokrasiye Güven* adlı yazısında, böyle bir devleti Platon’un ütopyasına benzetmekte, yani filozof devleti oluşturmak istemektedir (Eyuboğlu, Demokrasiye Güven, 1962, s. 4-5). Zaten Platon’un *Devlet* adlı eserinin çevirisini Türkçeye çeviren de kendisidir ve bu esere baktığımızda da ideal devleti filozoflardan kurmak istemekte ve her şeyden önce bu filozofların iyyinin bilgisine sahip olmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Aslında bu eserde Eyuboğlu’nun dikkatini çeken nokta iyi olanın bilgisine sahip olan, iyi istenci seçimlerinde şekillendiren ve düşünen, sorgulayan, eleştiren bir topluluğun hâkimiyeti altında devletin şekillenmesidir.

c. Sabahattin Eyuboğlu’nun Eserlerinde Doğaya Bakış

Eyuboğlu denemelerinde çoğunlukla uygarlıklar arasında kıyaslamalar yapmakta ve doğru

parçasının karşıt uçlarında duran uygarlıkları eleştirel bir süzgeçten geçirmektedir. Batı uygarlıklarında doğa ya da kendi deyimiyle tabiat kavramına bakışın kültürlerinin özünü oluşturduğunu özellikle ifade etmektedir (Eyuboğlu, Halktan Yana, 1965, s. 4). Doğa bir kültürü oluşturuyorsa eğer, içinde pek çok unsuru da barındırıyor demektir. Her dönemin doğaya bakışı farklıdır, sanki her devir doğaya yeni bir pencereden bakmış gibidir (Eyuboğlu, Doğa Kavramı Üzerine, 1974, s. 19). Doğadan gelen insanların doğa ile kurdukları ilişkinin neliği aslında o dönemin karakteristik özelliklerini de bir anlamda oluşturmaktadır. Nasıl ki doğa belirsiz, o zaman doğadan korkarız ve kendimizi sakınmaya çalışırız; aksine doğa aydınlanmaya başlarsa bizde doğayı korkusuzca kendi gözlerimizle anlamaya çalışırız. İşte bu bakış açısındaki farklılıklar yaşadığımız çağın, dönemin somutlaşmasında en belirleyici unsurları sergilemektedir. O halde yapılması gereken, doğayı anlamak, doğayı eleştirmek, korkusuzca saf bir bakışla, bir anlamda olup bitenleri temaşa edebilmektir. Çünkü bazen yaşadığımız dönemi doğru anlamamızın anahtar kelimesini asıl oluşturan çemberin dışından, kendimize ve çevremize yabancılaşmadan bakabilmektir. Eyuboğlu pek çok eserinde özellikle Sartre'in yabancılaşma kavramından etkilenmiş ve kendi terminolojisinin de önemli kavramlarından birisi haline getirmiştir. Eyuboğlu'nun doğaya, hatta yaşama bakışının giriş anahtarı gibi durmaktadır, yabancılaşmadan yaşamak, kendini ve çevreni tüm açıklığıyla idrak edebilmek ve en önemlisi de aydınlık dünyanın temiz bir pırıltısı olarak yaşama veda edebilmek belki de...

Yeniden Eyuboğlu'nun doğa anlayışına dönecek olursak, İlkçağ'da doğa anlaşılması zor, belirsizliklere gebe, hatta birazda ürkütücü bir olgu olarak kabul edilmiştir. Antik Yunan'da Platon ise idealar dünyasıyla aslında görünür doğayı bir anlamda küçümseyerek idealar dünyasını yüceltmıştır. Çünkü evrende gördüğümüz her şey idealar dünyasındaki şeylerin sadece birer görüntüsü ve yanılmasıdır ibarettir. O halde doğada gerçeklikten uzak, görüngüler alanının bir kopyasından başka ne olabilir ki? Eyuboğlu ise bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade ediyor: *"Platon'un öne sürdüğü idea diye bir kavramla, Tabiatla insanın gördüğü biçimlerden daha pürüzsüz, daha yalın, daha değmez soyut bir kaynağını düşünmek ve düşündürmekle dünyayı, tabiatı küçük gördüren, öbür dünyayı, cenneti cehennemi, bu dünyadan daha gerçek, daha sağlam gösteren Hristiyanlık gibi dinlere yol açtı"* (Eyuboğlu, Tabiat-Doğa, 1974, s. 28). Bu ve benzer bakış açıları İlkçağ insanının tüm yaşamını etkilemiştir. Onlar için neredeyse her şey bir korku unsuru, ayaklarını bastıkları yer bile bir tür gerçek dışı, asıl olan en büyük belirsizlik olan, ahretten sonraki yaşamdır. Her şeylerini öteki dünyaya bağlamış, onunla yatmış, onunla kalkmışlardır. Bu dünya onların sadece sınılandıkları ve ödül ve cezalarını belirlenerek gerçek yaşamlarının arka planını oluşturan tohumları ekilmiş, ancak filizlenmemiş bir tarla gibi düşünülmektedir.

Ortaçağ'da ise tanrı ve doğa arasında ilişki yeniden kurulmaktadır. Zaten panteizm düşüncesi Tanrı'nın her yerde, her şeyde olduğunu, yani Tanrı'yı doğada, nesnelerde, insan dünyasında görmenin olanaklı olduğunu ifade etmekteydi. Bu bakış açısı da Ortaçağ düşüncesine yansımış doğa ve doğanın unsurlarına büyük bir değer atfedilmiştir. Doğal olan ve Tanrı'nın yarattığına inanılan her şeye neredeyse tapılabilir bir inançla bağlanılmıştır. Ortaçağ insanının doğaya bakışı, doğaya olan belirsiz, ancak korkusuz güven duyguları onların zamanla doğayla her şeyi özdeşleştirmelerine ve kendilerini skolâstik bir yapı içinde doğayla sorgulayabilmek için bir fırsat edinmelerine olanak sağlamıştır. Ortaçağ'ın belki de karanlıktan yavaş yavaş aydınlık bir sürece girmesini sağlayan da bu süreç içerisindeki doğaya

bakış açısidir. Çünkü zamanla doğa yavaş yavaş bilimin konusu olmaya ve insanlar için belirsizlikler sorgulanmaya başlandıkça bir de bakmışlar ki aslında karanlık dünyayı aydınlatan tek ışık doğayı anlama, açıklama ve anlamlandırmayla sonuçlanan üçlü bakış açısından geçmektedir. Tanrı'nın hâkimiyeti altında olan doğa hiyerarşi içinde insandan daha üstün ve neredeyse insanı çevreleyen, belirleyen bir faktör gibi algılanmıştır. Ancak Rönesans dönemine geldiğimizde yeniden doğuşla birlikte değişen birey, kendisiyle birlikte var olageldiği hemen hemen her şeyde bir değişikliğe gidiyor, artık doğa Eyuboğlu'nun ifade ettiği gibi bir tanrı değil, ancak bir ideale dönüşüyor (Eyuboğlu, Doğa Kavramı Üzerine, 1974, s. 20) Çünkü insanlar ortaçağda olduğu gibi sadece tanrı ne güzel yaratmış demekten öteye gidiyor, hayranlığın yerini sorgulayıcı bir merak alıyor ve yavaş yavaş doğa bilimin konularından birine dönüşüyordu. Ayrıca Eyuboğlu *Tenkid Üzerine* adlı denemesinde Rönesans dönemine yeniden doğuş demekten öte aslında eleştiri döneminin başlangıcı olarak kabul etmenin daha doğru olacağını bizlere hatırlatıyor. Nedeni ise Rönesans döneminden itibaren Batı'nın aklı didik didik ederek gerçeği gün yüzüne çıkarmaya çalışmasına ve her şeyi merakının bir nesnesi haline dönüştürmesine bağlıyor (Eyuboğlu, *Tenkid Üzerine*, 1997, s. 28). *Fransız Realizmi* adlı denemesinde gerçek hayatla dinsel hayat arasındaki ayırmadan hareketle dünya hayatının ahret hayatından daha çekici hale geldiği ve Tanrı'nın sonsuzluğa çekilerek yeryüzünü kullarına bıraktığını söylemektedir (Eyuboğlu, *Fransız Realizmi*, 1974, s. 110). Kendisine bırakılan dünyayı gören Rönesans insanı bir anda kendini manastırın, hatta dinin dışında buldu, Eyuboğlu'nun deyişiyle tanrının müdahalesi olmadan düşünmenin, yaşamının, öğrenmenin bir anlamda mümkün olduğunu anlayabildiler ve bu sayede de bilim, düşünce ve sanat dine maruz olmamakla beraber dinin dışında oluşmaya başladı ve doğa kendini bir anlamda görünür kıldı (Eyuboğlu, *Fransız Realizmi*, 1974, s. 111). Doğa her ne kadar kendini görünür kılsa da Rönesans'ta da doğa tam anlamıyla anlaşılmış değildi. Çünkü insanlar bir geçiş döneminde olduklarından tabiatla ilgili çoğu kavram hala belirsizliğini korumaktaydı. Rönesans insanı biz duygusundan ben duygusuna geçmeyi başarmış olsa da tam anlamıyla kendini bulamamış, hala iki köprü arasında sıkışmış durumdadır. Kısacası Rönesans döneminde doğanın anlaşıldığını yeterince açığa çıktığını söylemek hala olanaklı değildir.

Aydınlanma dönemiyle birlikte ise doğanın bilim aracılığıyla detaylı incelemelerinin yapılması doğaya yönelişi hızlandırıyor, hatta neredeyse doğa bir din kadar etkili oluyor. Bu dönemin temsilcilerinden ve yazdığı her eserde doğa, doğal düzen, doğaya yönelik gibi kavramlardan bahseden Rousseau ise Eyuboğlu'na göre, doğaya bir din gibi tapan kişilerin peygamberidir. Hatta ona göre bu peygamber, insanları doğanın sevecen bağrına çağırmakta ve doğallığa dönenlere dünya cennetini vaat etmekteydi (Eyuboğlu, *Doğa Kavramı Üzerine*, 1974, s. 21-22). Nitekim Rousseau'nun da deyişiyle doğa sanki insanı bir anne gibi sarıp sarmalamış, tüm kötülüklerden kurtarmıştır (Rousseau J. J., 2009, s. 57-58). Hatta doğal durumdayken insanlar eşittir, mülkiyet kavramı yoktur, tutkularından ve kıskançlıklarından arınık bir şekilde yaşamaktadırlar (Eyuboğlu, *Tabiat-Doğa*, 1974, s. 31). O halde Aydınlanma ile birlikte insanlar bireyselleştikçe bilime olan bağlılıkları arttığından doğanın üzerindeki sis perdesinin nerdeyse yok olduğunu söylemek artık olanaklıdır.

d. Sabahattin Eyuboğlu'nun Eserlerinde Yazmaya, Yaşamaya, Yarınları Bakış

Sabahattin Eyuboğlu'nun eserlerinde yaşamın her noktasına ait yazılmış denemelerini

okumak olanaklıdır. Yaşamak, yarınları bakmak ve tüm bunları yazıya dökmek hepsinin ar-
dında ona göre SEVGİ yer edinmektedir. Ama nasıl bir sevgi olmalı? İşte Eyuboğlu bu nok-
tada gerçek sevginin maskesiz olduğunu, aydınlıkları karartan değil aksine karanlıklardan
aydınlığa çıkaran saf bir sevgi olduğunu *Dostluk* adlı yazısında söylemektedir (Eyuboğlu,
Dostluk, 1961, s. 12-13). Bu sevgi tüm dünyayı aydınlatabilecekken pek çok kere bencil ve
karanlık düşünceli kafaların içinde özünü kaybederek bir anda kendini kötülük olarak açığa
çıkartmaktadır. Oysa yarınları bakan yazılarımızda yaşadığımız an ve geçmişten yola çıkara-
rak bir anlamda geleceğimizi kurgulamak isteriz ve doğal olarak da geçmişten etkilenmemiz
olanaklı değildir. Eyuboğlu'nun özellikle vurguladığı maskesiz yaşama dair açıklamalarının
daha çarpıcılarını Rousseau'nun eserlerinde yakalamak olanaklıdır. Örneğin Rousseau'da İn-
sanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı adlı eserinde, yaşadığı çağda tüm ruhların aynı kalıba
dökülmüş gibi olduğunu ifade etmekte ve insanların uygarlıkla birlikte maskeler takınarak
dolaştıklarını hemen hemen her eserinde ifade etmektedir (Rousseau, 2009, s. 49).

Şimdi bir yazar düşünelim özgün, özgür ve yaratıcı. Bu yazar sanır mısınız ki geçmişin-
den ya da kendisinininkinden başka hiçbir yazardan etkilenmeden yazılarını kaleme almıştır.
Eyuboğlu'na göre bir yazara etki altında kalmayacaksınız demek «yaşamayacaksınız» demektir.
Etki altında kalmayan ruh yağmura susamış çorak bir topraktır; renksiz, özsusuz, kişisiz
bir tarla... (Eyuboğlu, Etkiler, 1974, s. 46). Eyuboğlu doğal kabulün aksine özgünlük ve
taklit arasındaki ayrımı daha farklı kurgulamaktadır. Ona göre özgünlük taklit etmeyen de-
ğil, taklit edilemeyendir. Çünkü yaratıcı ruhun etkilerden uzak kalarak özgün yaratımlarda
bulunmasına imkân yoktur. Yaratıcı ruhun yeryüzü ve gökyüzünün tüm etkilerine kollarına
açması ve tıpkı en renkli çiçeklerin en fazla besini almış olması gibi kendilerini tüm etkilere
açarak beslenmeleri gerektiğini vurgulamaktadır (Eyuboğlu, Etkiler, 1974, s. 47). Zaten Eyu-
boğlu için taklit etmeyen ya da çevresinden etkilenmeyen ruh “*ya etki altında kalamayacak
kadar katı ya da içini dolduran etkileri dışarı çıkaramayacak kadar korkaktır*” (Eyuboğ-
lu, Etkiler, 1974, s. 48) Aslında bir eseri değerli ve önemli yapan yazarın yazdığı yazılara
yüreğini koymasındır, çünkü Eyuboğlu, yazılarına yüreğini koymayan bir yazarın kandır-
sa da doyurmayacağını, seslense de uymayacağını (Eyuboğlu, Yazar Üzerine, 1974, s. 382).
Çoğu yazar yaşarken ve yaşamı sonlandıktan sonra yazılarıyla ve yazılarında yaşama gayreti
içerisindedir. Yazıları onun ta kendisi olmasa da onun yaşama ve yaşamak istediği biçimleri
sergilemektedir. Yaşarken insanın temel amacı mutlu olmak mıdır, yoksa yaşama sevinciyle
mutlu olmayı birbirine mi karıştırıyoruz? Pek çok düşünür mutluluğa dair açıklamalarda bu-
lunmuştur, fakat nihayetinde çoğunluğu mutluluğu yaşamın en temel gayesi olarak göstermiş
ve mutluluğunda kendisi için istediğimiz yani araçsal değil amaç olan bir bütünlük olduğunu
vurgulamışlardır. Örneğin Aristoteles *Nikomakhos'a Etik* adlı eserinde erdemli bir yaşamın
temel amacının mutluluk olduğunu ve mutlu bir yaşam sürmenin püf noktasının da her şey
de ortayı bulmak, dengeli bir yaşam sürmek, hiçbir şeyde aşırıya kaçmamak ve haz peşinde
koşmamak olduğunu belirtmektedir (Aristoteles, Nikomakhos'a Etik, 1997, s. 15-16). Aris-
toteles aslında mutluluğun neliğine dair açıklamasını *Politika* adlı eserinde şöyle yapmaktadı-
r: “*Her insan, manevi ve zihni iyilikten pay aldığı ve bunlara dayanan hareketleri yaptığı
ölçüde mutlu olur.*” (Aristoteles, Politika, 2006, s. 197). Kant ise yaşamın amacının mutluluk
olduğunu, fakat bu mutluluk sürecinin Aristoteles'in söylediği gibi sadece erdemli yaşamak
ve her şeyde ortayı bulmaktan ibaret olmadığını yaptığımız eylemlerin bir ödevden dolayı

yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak ödevimizi yaparken niyetimiz önemlidir, çünkü maksimlerine uygun bir yaşamın ödevlerini ya da sorumluluklarını yerine getirirken sadece ödevden dolayı değil, salt kendisi için o eylemi yapmalı, hiçbir çıkar ya da beklenti içinde olmamalıdır. Aslında Aristoteles gibi Kant'ta mutluluk kavramını zihninde netleştirememiş ve mutluluğu şöyle tanımlamıştır: *“mutluluk aklın bir ideali değil, sırf deneysel nedenlere dayanan hayal gücünün idealidir; bu nedenlerin de, aslında sonsuz olan bir sonuçlar dizisinin tamamına ulaştıracak bir eylemi belirlemelerini beklemek boşuna olur”* (Kant, 2002, s. 35). Eyuboğlu'na gelince ise biraz daha karmaşık düşüncelere rastlıyoruz, öncelikle mutluluk kavramının bir murada erişmenin, iyi sayılan bir hali yaşamının doğurduğu bir duygu olarak kabul etmektedir (Eyuboğlu, Yaşamak Sevinci, 1974). Ona göre de mutluluk aslında bir tür amaçtır kendimizce iyi olduğuna inandığımız seçimlerimizin sonucunda elde ettiğimiz haz ya da yaşama dair bir sevinçtir aslında. Belki de her şeyden mutlu olmayı bekleyerek, her eylemimizin üstün bir iyi ile sonuçlanmasını isteyerek biz süreci zora sokuyoruzdur.

Sonuç

Sabahattin Eyuboğlu'nun eserlerinde öncelikle dikkat çeken nokta içinde bulunduğu çağın ilerisini kurgulayabilecek ve kurgularının da gerçeklikle örtüştüğüne tanıklık edebilecek kadar ufku geniş, zihni aydınlık, çok yönlü bakış açısının hayatının her aşamasında kullanabilecek nadir kişiliklerden birisi olmasıdır. Eyuboğlu'nun kaleme aldığı eserleri incelediğimizde çok yönlü kişiliğinin izlerini farklı alanlarda yazdığı yazılarında görmek olanaklıdır. Eyuboğlu'nun yazılarında, edebiyat, tarih, felsefe, sosyoloji, güzel sanatlar kısacası sosyal disiplinlere dair yoğun birikim, entelektüel bakış açısı, eleştirel okuma, hatta çoğu zaman da eserlerinde ötekileri anlatırken, kendini açığa çıkarttığını fark eden yaratıcı bir kimlik ve kişiliğe tanık olunmaktadır.

Eyuboğlu özellikle topluma dair analizlerindeki realitesi, olanı olduğundan daha farklı anlama ve ileriye dönük kurgular yapabilmesine olanak sağlamıştır. Bu konudaki özgürlükçü açıklamaları ve softaların toplumsal dinamiğe verdiği köklü zararlarla ilgili düşüncelerini özellikle *Halka Güven* adlı denemesinde dile getirmiştir. Bir toplumun refah ve güvende yaşayabilmesinin en büyük teminatı olarak, politikacıların dürüst, çıkarsız ve en önemlisi de halkın sorgulayan, okuyan, sürü kültürüyle hareket etmeyen, boyun eğmeyen bir topluluk olmasından geçtiğini pek çok denemesinde dile getirmiştir. Eyuboğlu için toplumu oluşturan topluluğun karakteristik özellikle ne kadar mücadelecili olursa o kadar karanlık zihinli insanları kendi içlerinde eriterek, yeniden doğan yaratıcı ve özgür bir halk olabileceklerdir. O halde Eyuboğlu'nun yazılarında da anlaşılacağı üzere temel mesele kişilerin ne kadar yeniliğe açık, temiz ve aydınlık bir zihne sahip olduklarıdır.

Eyuboğlu'nun denemelerinde dikkat çeken bir diğer nokta ise felsefe ve felsefi düşünüşü içselleştirmiş olmasıdır. Nitekim yazılarında çoğu düşünüre dair yaptığı okumalarına tanık olunmakta ve yaşadığı toplumla filozoflar arasında kurduğu analogilerde özellikle dikkat çekmektedir. Eyuboğlu Rousseau'nun öncelikle yaşamını, yaşadığı dönemi ve dönem koşullarının onu nasıl etkilediğini ve yazılarını nasıl şekillendirdiğini yazılarının arasına serpiştirmiştir. Sadece Rousseau'da değil aynı zamanda Russel, Antik Yunan'dan Platon, modern dönemin toplumu farklı açılardan değerlendiren düşünürü Baudrillard, varoluşçu felsefenin temel taşı Sartre gibi ve daha pek çok düşünüre dair açıklamalarına tanıklık edilmektedir.

Eyuboğlu'nun özellikle doğa ve doğa-insan arasında kurduğu sağlam ilişki yazılarında göze çarpmaktadır. Yaşanılan dönemin doğasının farklılığı aslında dönemsel farklılıkları oluşturmaktadır onun için. Düşünür İlkçağ'da, Ortaçağ'da, Rönesans ve Aydınlanma döneminde doğaya aynı gözle, aynı pencereden bakılmadığını belirtmekte ve bu bakış farklılığının da tüm kültürü içinde barındıran ve yine kendi içinden dışarıya çıkaran doğa ve doğaya dair anlayıştaki farklılıktan kaynaklandığını vurgulamaktadır. Bu sayede Eyuboğlu'nun toplumu bu kadar açık, net ve öngörülerinin de gerçeklikle uyumlu olmasının nedeni de anlaşılır kılınmaktadır.

Eyuboğlu'nun yazılarında dikkat çeken bir diğer nokta ise tüm çalışmalarının temeline sevgi idesini yerleştirmiş olmasıdır. Neredeyse her iki olayı birbirine pozitif anlamda bağlayan olgu olarak sevgiyi göstermektedir. Sevginin tüm kapıları açabileceğine ve karanlıktan aydınlığa özellikle hem mekânları hem de zihinleri aydınlatabileceğine inanmaktadır. Eyuboğlu'nda yarınlara bakmak, yaşamak ve tüm bunları yazıyla dile getirmek tüm yaşamının vaz geçilmezleri arasında gösterilmektedir. Yaşarken ve yarınlara bakarken sevginin birleştirici gücünden özellikle bahsetmektedir. Nitekim hümanist ve mücadeleci kişiliğine hem çalışmalarında hem de yaşam hikâyesinde tanık olmak olanaklıdır.

Kaynakça

- Anday, M. C. (1973, Mart). Bir Düşünür. *Yeni Ufuklar*, XX(242), s. 89-90.
- Aristoteles. (1997). *Nikomakhos'a Etik*. (S. Babür, Çev.) Ankara: Ayraç Yay.
- Aristoteles. (2006). *Politika*. (M. Tunçay, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eyuboğlu, S. (1938, Nisan 15). Yeni Türk Sanatçısı Ya da Frenkten Türk'e Dönüş. *İnsan*, I(1).
- Eyuboğlu, S. (1939, 05 08). Fransız Realizmi. *İnsan*, II(12).
- Eyuboğlu, S. (1956, Aralık). Bizim Anadolu. *Yeni Ufuklar*, V(55), s. 742-756.
- Eyuboğlu, S. (1958, 03). Mavi ve Kara. *Yeni Ufuklar*, VI(70), s. 353-355.
- Eyuboğlu, S. (1959). Cevap-I(Soruyoruz Softalık). *Yeni Ufuklar*, VIII(88-89), s. 122-123.
- Eyuboğlu, S. (1961, Temmuz). Dostluk. *Yeni Ufuklar*, X(110), s. 12-17.
- Eyuboğlu, S. (1962, 09). Demokrasiye Güven. *Yeni Ufuklar*, XI(124), s. 1-6.
- Eyuboğlu, S. (1963, Temmuz). Halka Güven. *Yeni Ufuklar*, XII(134), s. 21-26.
- Eyuboğlu, S. (1965, Şubat). Halktan Yana. *Yeni Ufuklar*, XIII(153), s. 4-7.
- Eyuboğlu, S. (1965, Mart). Düşünce Özgürlüğü. *Yeni Ufuklar*, XIII(154), s. 1-3.
- Eyuboğlu, S. (1965, Temmuz). Halk. *Yeni Ufuklar*, XIV(158), s. 6-9.
- Eyuboğlu, S. (1974). Doğa Kavramı Üzerine. *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler* (s. 19-23). içinde İstanbul: Cem Yay.
- Eyuboğlu, S. (1974). Etkiler. *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler* (s. 46-49). içinde İstanbul: Cem Yay.
- Eyuboğlu, S. (1974). Fransız Realizmi. *Sanat Üzerine Denemeler* (s. 104-123). içinde İstanbul: Cem Yay.
- Eyuboğlu, S. (1974). Tabiat-Doğa. *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler* (s. 23-37). içinde İstanbul: Cem Yay.
- Eyuboğlu, S. (1974). Yaşamak Sevinci. *Sanat Üzerine Denemeler* (s. 276-289). içinde İstanbul: Cem Yay.
- Eyuboğlu, S. (1974). Yazar Üzerine. *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler* (s. 382-383). içinde İstanbul: Cem Yay.
- Eyuboğlu, S. (1997). Gerçek Yenilik. *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler* (s. 153-158). içinde İstanbul: Cem Yay.

- Eyuboğlu, S. (1997). *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*. İstanbul: Cem Yayınevi .
- Eyuboğlu, S. (1997). Tenkid Üzerine. *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler* (s. 27-34). içinde İstanbul: Cem Yay.
- Günyol, V. (1973, 03). Yüreğimdeki Eyuboğlu. *Yeni Ufuklar*, XX(234), s. 47-51.
- Kant. (2002). *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*. (İ. Kuçuradi, Çev.) Ankara: Türkiye Felese Kurumu Yay.
- Necatigil, B. (1980). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yay.
- Rifat, S. (1999). Mavi ve Kara-Sabahattin Eyuboğlu/Buralı Bir Aydın İçin Portre Denemesi. *Cogito*(21), s. 219-226.
- Rousseau, J. J. (2009). *Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev*. (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: Say Yay.
- Rousseau, J. J. (2009). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*. (R. N. İleri, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Özet

CUMHURİYET DÖNEMİ DÜŞÜNÜRLERİNDEN SABAHATTİN EYUBOĞLU'NDA FELSEFİ BAKIŞ

Çevirileri, denemeleri ve belgeselleriyle düşünce tarihimizde önemli bir yere sahip olan Sabahattin Eyuboğlu fikirlerini anlatırken pek çok disiplinden yararlandığı kadar felsefeden de yararlanmıştır. Özellikle Fransız kültürünün etkisi altında kalan düşünür günümüzün düşünsel perspektifinde göz ardı edilmeyecek bir yere sahiptir. Bu makalede, Sabahattin Eyuboğlu'nun çeşitli dönemlerde kaleme aldığı ve yaşamın farklı noktalarına değinen yazılarından yola çıkarak, farklı düşünürlerin benzer konulardaki düşünceleri arasında kurulan bağlantılarla felsefi bir irdeleme amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda düşünürün Softalık ve Çağdaşlık tartışmasının etkisi ve kapsamı büyük ve görünür sıkıntılardan yola çıkarak, demokrasi ve modernliği temele alan açıklamaları değerlendirilecektir. Öte yandan Eyuboğlu'nun doğaya bakışı ile insanın doğal yeri hakkındaki düşünceleri ve bunlarla bağlantılı olarak da yazamaya, yaşamaya ve yarınları yaklaşımındaki özgün ve çığır açıcı düşünceleri çeşitli düşünürlerin fikirlerinden hareketle felsefi bir analizden geçirilecektir. Eyuboğlu'nun geçmişin, şimdinin ve geleceğin farkında olarak her daim yeninin yanında durması ve bunu yaparken de asla geçmişin sağlam temellerinden ve kendi doğrularından vazgeçmemesi, yeni doğruları şimdi ve gelecekte araması dikkat çeken karakteristik özelliklerinden birisidir. Ayrıca makalemizde Eyuboğlu'nun topluma dair açıklama ve eleştirilerinin tutarlılığı da denemelerinden yola çıkarak aktarılmaya ve yorumlanmaya çalışılırken kimlik ve kişiliği bir nebze olsa okuyuculara tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Felsefi Bakış, Tarihsel Yaklaşım, Doğaya Bakış, Çağdaşlık, Softalık, Yaşamak, Mutluluk.

Abstract

**CONSIDERING SABAHATTIN EYUBOĞLU, ONE OF PHILOSOPHER OF
REPUBLICAN ERA, FROM PHILOSOPHICAL POINT OF VIEW**

Having an important place in our intellectual history with his translations, articles and documentaries, Sabahattin Eyuboğlu made use of philosophy as much as many other disciplines, in explaining thoughts. Influenced especially by the French culture, he as a philosopher has a non-ignorable place in today's intellectual perspective. Based on the articles which were written by Eyuboğlu in different periods of time and which touch on different points of the life, this article aims to make a philosophical analysis on relationship made between the ideas of different philosophers on similar issues. For this purpose, based on big and visible difficulties of the discussions on pietism and contemporary, his explanations which take democracy and modernity as basis are evaluated. On the other hand, Eyuboğlu's view of nature and his ideas regarding the natural place of human being, and in connection with them, his particular and path-breaking ideas regarding writing, living and future are subject to a philosophical analysis, based on the ideas of different philosophers. That Eyuboğlu was aware of past, present and future but stood by the new one; doing that, he never give up the strong basis of the past and never compromised what he knew as right, that he looked for new truths in present and in the future are Eyuboğlu's prominent characteristic features. Moreover, based on his articles, Eyuboğlu's consistency in his explanations and critics regarding the community are also given and commented in this article. Meanwhile, his identity and personality are also partly shared with the readers.

Key Words: Philosophical view, Historical Approach, View of Nature, Contemporary, Pietism, Living, Happiness